

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ НАФТИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проведено аналіз світового та вітчизняного ринку нафти, наведені очікування від розвитку ринку та пропозиції для покращення стану внутрішнього ринку нафти.

Ключові слова: нафта, ринок нафти, світовий ринок, вітчизняний ринок, нафтопереробна промисловість.

Abstract

The article analyzes the world and domestic oil market, presents expectations from the development of the market and proposes to improve the state of the domestic oil market.

Keywords: oil, oil market, global market, domestic market, oil refining industry.

Нафта та продукти її переробки відіграють важливу роль у розвитку світової економіки та посідають значне місце серед первинних енергоносіїв. Ринок нафти являє собою високо конкурентне середовище, яке дозволяє виявити сильні та слабкі сторони світового господарства як в цілому, так і окремих його учасників. У 70-х роках ХХ століття, коли нафта перетворилась на провідний енергоносіє і розглядалась як стратегічний товар, кон'юнктура ринку нафти стала об'єктом світового бізнесу та політики [1].

З недавнього часу нафта знаходиться на спаданні свого життєвого циклу та поступово втрачає свою конкурентоспроможність. Потреби економіки в нафті та нафтопродуктах з кожним роком зменшуються, поступаючись місцем нетрадиційним видам палива. Оскільки ринок такого стратегічно важливого продукту як нафта взаємодіє з іншими ринками (валютним, фондовим, інвестиційним, праці тощо), то його стан впливає на розвиток усієї світової економіки. Від кон'юнктури нафтового ринку особливо залежить економіка країн-імпортерів нафти, серед яких й Україна. Коливання на цьому ринку провокують коливання в економіці країни. Для України, де власний видобуток нафти забезпечує лише 16,1% сучасних потреб економіки, цінова нестабільність нафтового ринку є визначальною складовою енергетичної безпеки держави і важливим фактором забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки [2].

Глобальний характер ринку нафти та нафтопродуктів обумовив значний інтерес дослідників різного наукового профілю до проблем його розвитку. Це праці енергетиків, економістів, зокрема економістів-міжнародників, політологів з різних країн світу. Серед вітчизняних фахівців відзначимо праці В. Бурлаки, Г. Бурлаки, Л. Гальперіної, М. Ковалка, В. Омельченка, Г. Рябцева, С. Денисюка, В. Точиліна, А. Шидловського та ін. Сучасний доробок зарубіжних вчених представлено у численних роботах (М. Сіммонс, М. Йеоманс, М. Вассіліов) та аналітичних матеріалах міжнародних організацій (наприклад, Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК)) та енергетичних компаній (наприклад, British Petroleum (BP) та ін.). Віддаючи належне напрацюванням зарубіжних і українських економістів, слід зауважити, що для вітчизняної науки ринок нафтопродуктів залишається малодослідженим об'єктом.

Метою даного дослідження є повний аналіз стану світового і вітчизняного ринку нафти та нафтопродуктів, тенденції його розвитку. А також різні специфічні особливості, які підлягають детальному опису і дослідженню.

Актуальність теми полягає в тому, що протягом більше ста років нафта була і залишається на позиції найважливішого енергоносія, споживачами якого, так чи інакше, є всі країни, при цьому споживання цього ресурсу характеризується взаємозалежністю і взаємозв'язком економічного

розвитку і зростання попиту на нафту. Нафта стала сировиною, яка користується найбільшим попитом у світі, адже може виступати як енергетичний двигун індустріального розвитку будь-якої країни. А ринок нафти володіє певною, тільки йому притаманною, специфікою і кон'юнктурними особливостями розвитку [2].

Головними гравцями нафтопереробної промисловості є міжнародні нафтові компанії, національні нафтові компанії і невеликі місцеві компанії. Концентрація в нафтопереробній галузі досить низька, наприклад, топ 25 власників НПЗ володіють 50 % світових нафтопереробних потужностей. Наведені в таблиці ТОП-10 компаній нафтопереробного комплексу займають 36 % світового ринку, серед них лідером є компанія Exxon Mobil. Її частка ринку нафтоперероблення – 6,1 % (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Найбільші нафтопереробні компанії світу

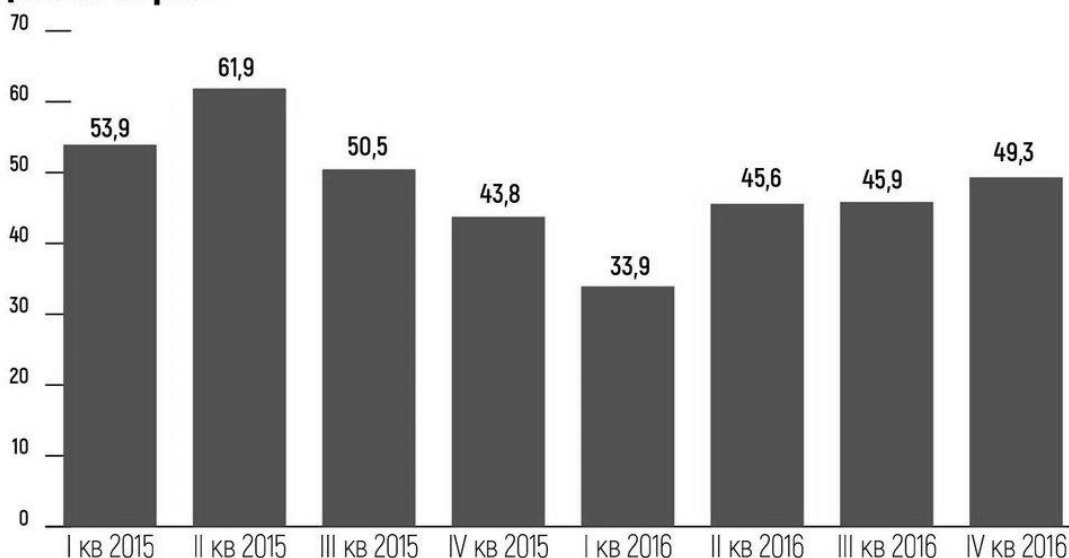
№ п/п	Компанія	Обсяг переробки (тис. бар/день)	Частка від світових переробних потужностей (%)
1	ExxonMobil	5358	6,1
2	Sinopec	4211	4,8
3	Royal Dutch Shell	3985	4,6
4	BP	3232	3,7
5	ConocoPhillips	2799	3,2
6	Petroleos de Venezuela	2643	3
7	PetroChina	2607	3
8	Valero Energy Corp	2423	2,8
9	Saudi Aramco	2005	2,3
10	Інші	1935	2,2

Джерело: [3]

Ціна на нафту завжди була в центрі дискусій в науковій літературі та ЗМІ. Науковці застосовують раціональний економічний підхід до аналізу цього не простого ринку, в той час як в пресі та на телебаченні ринок нафти став предметом ледь не «теорії зговорів». Економісти можуть прийняти «теорію зговорів» тільки в тому разі, коли раціонального економічного пояснення виявляється недостатньо [4].

Згідно з офіційними даними 2016 рік відзначився найнижчим рівнем цін на сиру нафту за останні 12 років, середня вартість нафти марки Brent становила 44 дол. за барель. Окрім цього, ціна нафти в 2016 році коливалась в діапазоні від 26 до 55 дол. за барель [5].

Середньоквартальні ціни на нафту Brent у 2015-2016 роках, дол. за барель



Джерело: S&P Global Platts

Рисунок 1 – Середньоквартальні ціни на нафту Brent у 2015-2016 роках, дол. За барель

За даними Світового банку та ОПЕК, попит на нафту в 2016 році виріс від 1,3 млн барелів на добу, до 94,5 млн барелів на добу. ОПЕК очікував, що у 2017 році рівень попиту зростатиме ще на 1,16 млн. барелів на добу і мав досягнути 95,6 млн. барелів на добу.

У 2016 році на світовому ринку не було досягнуто балансу попиту і пропозиції нафтової сировини. Країни виробники нафти та нафтопродуктів поступово виснажують свої родовища, з важкістю розвідуючи нові. Високий рівень запасів утримується тільки в США, де на кінець 2016 року було перевищено середній показник останніх п'яти років приблизно на 30%. Рівень заповнення сховищ нафти в Європі наприкінці 2016 року опустився нижче показника 2015 року, а запаси нафти в Японії знизились до багаторічного мінімуму [5].

Вітчизняний ринок є недостатньо насиченим нафтопродуктами власної переробки, що спричинено падінням вітчизняного видобутку, імпорту та переробки вуглеводнів. В результаті цього було збільшено частку імпорту нафтопродуктів.

За даними Державної фіскальної служби України за 2016 рік сумарний обсяг імпорту на митну територію України за кодом УКТЗЕД 2710 (нафта та нафтопродукти) склав 7,4 млн. т, а експорт нафтопродуктів – 233,6 тис. т. [5].

Загальноукраїнська потужність нафтопереробних підприємств складає близько 40 млн. т нафти на рік, що майже в чотири рази перевищує попит на продукти нафтопереробки в Україні. Незважаючи на достатні потужності НПЗ в Україні, рівень їхнього завантаження є дуже низьким. (близько 7%). На сьогодні лише Кременчуцький та Шебелинський НПЗ переробляють нафту і газовий конденсат, переважно вітчизняного видобутку, в обсязі близько 2,7 млн. т вуглеводневої сировини (дані 2016 року) [5].

Ще 10 років тому Україна представляла собою державу з надлишковою нафтопереробкою, наразі бачимо країну, яка більше ніж на 80% залежить від імпорту нафтопродуктів.

За прогнозами ОПЕК ще мінімум два десятиліття нафта залишатиметься головним енергетичним ресурсом, можна стверджувати про глобальний вплив ринку нафти та нафтопродуктів. Незважаючи на те, що на нафту сьогодні доводиться 33,1 % від загального обсягу споживання енергоресурсів, а також на те, що зазначено в табл. 2.

Таблиця 2 – Розподіл основних енергоресурсів світу, млн. барель/день

Енергоресурс	Обсяги основних енергоресурсів світу, млн. бар./день				Темп річної зміни 2008-2030, %	Питома вага енергоресурсів світу, %			
	2008 р.	2010 р.	2020 р.	2030 р.		2008 р.	2010 р.	2020 р.	2030 р.
Нафта	80,9	80,4	89,9	97,6	0,9	35,7	35	32,7	30,2
Вугілля	64,8	66,2	80,1	92,1	1,6	28,6	28,8	29,2	28,5
Газ	51,4	52,1	64,5	79,1	2	22,7	22,7	23,5	24,5
Атомна енергія	14,4	14,7	16,9	20,7	1,7	6,3	6,4	6,2	6,4
Гідроенергія	5,5	5,8	7,3	9	2,3	2,4	2,5	2,7	2,8
Біопаливо	8,6	9,2	12,9	17,5	3,3	3,8	4	4,7	5,4
Інші	1,3	1,5	3,2	6,8	7,8	0,6	0,7	1,2	2,1
Всього	226,8	229,9	274,8	322,9	1,6	100	100	100	100

Джерело: [6]

Отже, на світовому ринку нафти в даний час йдуть довгострокові, фундаментальні процеси, які можуть докорінно змінити ситуацію в цілому і в глобальних масштабах. Охарактеризувавши міжнародний на вітчизняний ринок, можна зробити висновок, що Україна має всі шанси зайняти чільне місце серед нафтовидобувних та, особливо, нафтопереробних країн. Україна має досить вигідне геополітичне становище та є транзитною державою. Сучасна система нафтопроводів України великою мірою відповідає міжнародним стандартам. Для розвитку нафтового та нафтопереробного бізнесу України доцільним буде формування інтеграційних угруповань. В Україні необхідно поширювати інтеграційні процеси за допомогою об'єднання основних циклів функціонування ринку нафти та нафтопродуктів (видобуток нафти, включаючи і нафту власного видобутку, транспортування, переробка та збут нафтопродуктів). Нафтопереробний бізнес має шанси на повноцінний розвиток та ефективне функціонувати в нашій країні, але лише за умов відсутності необґрунтованого політичного і/або корупційного впливу та контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філіпенко А. С. Економіка зарубіжних країн [Електронний ресурс] / А. С. Філіпенко – Режим доступу до ресурсу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/707/39/1/0/>.
2. ОПЕС – World Oil Outlook. – 2010. С.48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/woo_2010.pdf
3. Брагинский О. Б., Шлихтер Э. Б. Мировая нефтепереработка. Экологическое измерение. — М.: Academia, 2010. 262 с
4. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Діяльність Міністерства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
5. Річний звіт НАК «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]: <http://annualreport2016.naftogaz.com/ua/de-mi-zaraz/rinok-nafti-i-naftoproduktiv/>
6. ОПЕС – World Oil Outlook. – 2011. С.154. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO_2011.pdf.

Шестопалько Оксана Олегівна – студентка факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету

Несен Леонід Миколайович – к.т.н., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету

Shestopalko Oksana – student of Faculty of management and informational security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Nesen Leonid – Ph.D. Associate Professor of Management, Marketing and Economics Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.